

Programma 2 Ruimte en wonen

Provincie Noord-Brabant

Inleiding

Zorgdragen voor een goede ruimtelijke ordening en het verbeteren van de omgevingskwaliteit is een belangrijke kerntaak van de provincie. Brabant verandert voortdurend en er liggen grote opgaven in de leefomgeving. Nieuwe ontwikkelingen vragen ruimte, maar onze ruimte is schaars. De druk op de ruimte is groot en voelbaar: niet alles kan en zeker niet overal. Het [Beleidskader Leefomgeving](#) geeft hierbij richting in het maken van deze complexe keuzes. Het bijbehorende instrumentarium ontwikkelen we in 2027 verder door zoals de Beleidsneutrale herijking van de Omgevingsvisie (Q1 2027), zie [Statenmededeling](#). Daarnaast zullen we ons ook in 2027 in blijven zetten op majeure opgaven zoals [Powerport regio Moerdijk](#), [Ruimte voor Defensie](#) en de schaa sprong in [Brainport Eindhoven](#). Eind 2026 wordt de Nota Ruimte vastgesteld, waarin de nationale visie op de ruimtelijke inrichting van Nederland is vastgelegd op het gebied landbouw, woningbouw, natuur, wegen, energie en defensie. De verwachting is dat op basis van de Nota Ruimte in 2027 nieuwe afspraken gemaakt worden tussen Rijk en provincie. In de verdere uitwerking werken we nadrukkelijk samen met partners op verschillende schaalniveaus: gebiedsgericht, regionaal en met het Rijk.

Op basis van het [Beleidskader Wonen en Werken](#) en de [Uitvoeringsagenda Wonen en Werken 2024-2027](#) werken we aan onze woningbouwopgave, voldoende, duurzame werklocaties en stedelijke gebiedsontwikkeling. 2027 is het eerste jaar dat we werken onder de [Wet versterking regio volkshuisvesting](#), met een volkshuisvestingsprogramma. We blijven ook in 2027 vol inzetten op de realisatie van de woningbouwopgave, waarbij we ons o.a. oriënteren op de inzet van grondbeleid rondom de woningbouwopgave. Voor de aanpak [Grote Oogst](#), welke met zes locaties is uitgebreid en verlengd tot eind 2027, wordt een evaluatie uitgevoerd op basis waarvan in 2027 de keuze kan worden gemaakt over het vervolg van de aanpak Grote Oogst. In 2027 gaan we komen met een voorstel tot het oprichten van een verbonden partij om de herstructurering bedrijventerreinen aan te pakken en op basis van nieuwe prognose werklocaties, welke eind 2026 worden vastgesteld, gaan we met de regio's in 2027 afspraken actualiseren (zie ook [memo gedeputeerde](#)). Voor [NOVEX Stedelijk Brabant](#) gaan we in 2027 werken aan investeringsagenda's en we werken verder aan de [stedelijke gebiedsontwikkelingen](#) van de 12 grootste steden in Brabant.

We werken verder aan het realiseren van de Gebiedsopgave Oostelijke Langstraat (GOL). In 2027 wordt de snelfietsroute F59 Waalwijk – 's-Hertogenbosch afgerond, de maatregelen hoogwaterbescherming gerealiseerd en parallelstructuren aangelegd bij Vlijmen en aan de westkant van 's-Hertogenbosch.

In 2027 wil de Provincie Noord-Brabant samen met partners, ondernemers en inwoners zich nadrukkelijk inzetten voor de vermindering van de stikstofuitstoot uit Brabantse Bronnen. In het laatste loopjaar van onze Uitvoeringsagenda [Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof \(BOS\) 2.0](#) ligt de focus op uitvoeren. Voorgaande jaren is er veel opgebouwd zoals [Aanpak vermindering ammoniakemissie veehouderijen](#), aanpak Brainport open en verscheidende aanvullende maatregelen. Onze focus ligt dus bij uitvoering van onze maatregelen, maar we blijven ook nieuwe maatregelen voorbereiden op de uitvoering. Daarnaast gaan wij aan de slag voor een goede samenhang tussen onze eigen aanpak en het beleid en aanpak voortkomend uit de kamerbrief van 26 juni jl. "[Weer ruimte voor boer, natuur en bouw](#)".??

Wat willen we bereiken?

Integraal werken aan het toekomstbestendig maken van het stedelijk netwerk

Brabant heeft een aanzienlijke nieuwbouw- en transformatieopgave om sterke steden en vitale dorpen te houden en daarmee te werken aan het versterken en het toekomstbestendig maken van het stedelijk netwerk. Hierbij gaat het niet alleen om wonen en werken, maar ook om verstedelijking die bijdraagt aan de mobiliteitstransitie, de energietransitie, duurzaamheid en klimaatadaptatie. Tegelijkertijd is de verstedelijkingsopgave aanjager voor de aanpak van andere opgaven, zoals op het terrein van economie, arbeidsmarkt en brede welvaart, inclusief gezondheid, leefbaarheid en sociale veiligheid. Dit vraagt om integrale keuzes en een integrale aanpak.

Indicatoren:

- Kwalitatieve monitor, 1 keer per 2 jaar, eerstvolgende uit te voeren in 2028.
- Kwalitatieve evaluatie, 1 keer per 2 jaar, eerstvolgende uit te voeren in 2028.

Wat gaan we daarvoor doen?

Mogelijk maken van stedelijke gebiedsontwikkelingen binnen de 12 grootste steden

Het komende jaar zetten we de langjarige samenwerking met de twaalf grootste Brabantse steden voort om integrale [stedelijke gebiedsontwikkelingen](#) verder richting uitvoering en realisatie te brengen. De nadruk ligt daarbij onder meer op de verdere ontwikkeling van Knoop XL in Eindhoven, het Kenniskwartier in Tilburg, het Stationskwartier in Roosendaal, het Havenkwartier in Veghel, 't Zoet in Breda en Kastanjeweg-Oost in Uden. Vanuit onze rol denken, werken en financieren we waar passend mee en sturen we samen met gemeenten, woningcorporaties, marktpartijen en andere partners op haalbare plannen, met bijzondere aandacht voor betaalbaar wonen, netcongestie, stikstof, mobiliteit en circulair en biobased bouwen. Gelet op de schaal, complexiteit en lange doorlooptijd van deze gebiedsontwikkelingen blijft ook in de volgende bestuursperiode provinciale inzet nodig om de plannen daadwerkelijk tot uitvoering en realisatie te brengen.

Uitvoeren en doorontwikkelen kennisprogramma gebiedstransformaties

Via het kennisprogramma delen we onze kennis- en leerervaringen en bieden we inspiratie. Het kennisprogramma heeft een praktische insteek ter bevordering van de uitvoering. Dit doen we op tal van manieren zoals:

- Het organiseren van kennisdelingsbijeenkomsten
- Het organiseren van een bestuurlijk netwerk met minimaal 1 netwerksessie per jaar
- Inzet van een externe adviescommissie voor stedelijk gebiedsontwikkelingen.
- Aangaan van strategische partnerschappen, zoals bijvoorbeeld met kennisinstellingen
- Faciliteren van kennisontwikkeling- en uitwisseling o.b.v. de pilots dorpenstrategie

Dit alles met als doel om de verstedelijking in Brabant op een juiste manier op gang te brengen en te houden. Zie ook [kennisprogramma stedelijke gebiedsontwikkeling](#).

Gezamenlijk met partners opstellen en realiseren uitvoeringsagenda NOVEX Stedelijk Brabant

Ook in 2027 werken we binnen [NOVEX Stedelijk Brabant](#) samen met het Rijk, gemeenten en waterschappen verder aan de realisatie van de Uitvoeringsagenda Stedelijk Brabant. We stellen gezamenlijk een investeringsagenda op, waarin de samenhangende opgaven voor wonen, werken, mobiliteit, energie, klimaatadaptatie en de kwaliteit van de leefomgeving worden vertaald naar prioritaire projecten, benodigde randvoorwaarden, fasering en financiering. Hiermee leggen we een gezamenlijke basis voor langjarige samenwerking, gerichte investeringen en de realisatie van de verstedelijkingsopgaven in Brabant.

Wat willen we bereiken?

Verbeteren van omgevingskwaliteit

We dragen zorg voor een goede ruimtelijke ordening en omgevingskwaliteit. De basis daarvoor ligt in de Omgevingswet. De uitvoering van de omgevingswet en de bijbehorende instrumenten (Omgevingsvisie, omgevingsprogramma, projectbesluit en omgevingsverordening) dragen bij aan een gezonde fysieke leefomgeving in Brabant.

Indicatoren:

- Kwalitatieve evaluatie naar de doorontwikkeling van het 'diep, rond en breed' werken conform Beleidskader Leefomgeving, uit te voeren in 2027
- Vaststellen beleidsneutrale technische wijziging van de omgevingsvisie (de kwaliteit van Brabant)

Wat gaan we daarvoor doen?

Begeleiden en beoordelen van initiatieven met ruimtelijke impact

We zetten hierbij in op maatwerk in lijn met de Omgevingswet. Overleg over deze plannen vindt daarmee bij voorkeur in een vroegtijdig stadium plaats, in de fase van ideevorming. Daarnaast stimuleren we een diep, rond en brede afweging: bij het zoeken naar oplossingen voor maatschappelijke opgaven vinden wij het belangrijk om vanuit meerdere richtingen naar een ontwikkeling te kijken. We kijken dus niet slechts sectoraal of eendimensionaal, zodat we initiatieven plaatsgevoelig inpassen. We stellen het initiatief centraal en we zoeken naar mogelijkheden. Om het opstellen van omgevingsplannen te faciliteren en stimuleren werken we samen met gemeenten, wisselen we expertise uit en bouwen we gezamenlijk kennis op.

Uitvoeren Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof (BOS)

Indicator	2027	2028
Nader te bepalen o.b.v. actualisatie Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof		

Wat willen we bereiken?

Realiseren van voldoende woningen, die aansluiten op de vraag

We willen dat alle Brabanders prettig kunnen wonen, passend bij ieders woonbehoefte. Door de sterke bevolkings- en huishoudensgroei én om bestaande woningtekorten terug te dringen, is het nodig dat er de komende jaren heel stevig gebouwd wordt in Brabant. Met in het bijzonder aandacht voor betaalbare woningen. Daarnaast is er, gelet op de diversiteit in huishoudentypen, sprake van een veranderende woonvraag waarvoor woningen nodig zijn die aansluiten bij de diverse woonbehoeften.

Indicatoren:

- - Toename netto Brabantse woningvoorraad periode 2023-2035:
 - Totaal toename: circa 165.000/13.500 per jaar
 - Waarvan sociale huurwoningen: circa 49.500/4.125 per jaar
 - Waarvan middeldure huur- én betaalbare koopwoningen: circa 60.500/5.000 p/j

NB. Ten tijde van het opstellen van de begroting wordt tevens de bevolkings- en woningbehoefteprognose geactualiseerd, waarover Provinciale Staten in het 4e kwartaal 2026 worden geïnformeerd. Op basis deze nieuwe prognose zal ook een voorstel worden gedaan om bovenstaande indicatoren te actualiseren.

- Zorgvuldige inpassing van nieuwe woonruimte: gemiddeld genomen wordt ca. tweederde van de jaarlijkse woningbouw (toevoeging aan de woningvoorraad) op binnenstedelijke locaties gerealiseerd.?

Wat gaan we daarvoor doen?

Stimuleren van het benutten bestaande voorraad

In 2027 geven we uitvoering aan het Plan van aanpak Beter Benutten bestaande woningvoorraad. Samen met gemeenten, woningcorporaties en andere partners stimuleren we maatregelen die bijdragen aan een doelmatiger gebruik van bestaande woningen en daarmee aan het vergroten van het beschikbare en passende woningaanbod.

Monitoren, herijken en bijdragen aan realisatie van de Regionale Woondeals

We ontwikkelen de regionale woondeals verder van afspraken over de inhoudelijke woningbouwopgave naar concrete en resultaatgerichte uitvoeringsafspraken met gemeenten, corporaties en andere betrokken partners. De volkshuisvestelijke opgaven worden vastgelegd in het volkshuisvestingsprogramma, waarna in de regionale woondeals afspraken worden gemaakt over de uitvoering, verantwoordelijkheden, fasering en monitoring van de realisatie.

Ondersteunen van versnelling woningbouw

We zetten de versnelling van de woningbouw voort. Dit doen we onder andere door de pilot grondbeleid op te leveren (zie [memo gedeputeerde](#)) en de resultaten te benutten voor de verdere ondersteuning van gemeenten bij woningbouwopgaven. Daarnaast positioneren we de regionale versnellingstafels steviger als gezamenlijke uitvoeringsgerichte aanpak van provincie, gemeenten, corporaties en marktpartijen. Aan deze tafels richten we ons op het snel signaleren en oplossen van concrete knelpunten in lopende woningbouwprojecten, zodat projecten op korte termijn sneller kunnen doorstromen naar realisatie.

Wat willen we bereiken?

Zorgdragen voor duurzame en toekomstbestendige werklocaties in Brabant

De Brabantse ambitie is om een vooraanstaande regio in Europa te zijn en te blijven op het gebied van kennis en innovatie. Hiervoor is een concurrerend en aantrekkelijk vestigingsklimaat voor Brabantse en (inter)nationale bedrijven nodig. Dit betekent dat er voldoende een kwalitatief divers aanbod van werklocaties nodig is en het vraagt tegelijkertijd om een prettige en gezonde leefomgeving om in te werken en wonen. Belangrijk onderdeel van het aanbod aan werklocaties zijn bedrijventerreinen en campussen. Deze typen werklocaties hebben een grote waarde voor de Brabantse economie, en daarmee voor het brede welzijn van honderdduizenden Brabanders. Daarnaast ligt er een grote opgave op bedrijventerreinen voor de verduurzaming en de energietransitie. Deze opgave geeft ook kansen. Bedrijventerreinen kunnen een substantiële bijdrage leveren aan de doelen op het gebied van energie, circulariteit, klimaatadaptatie, biodiversiteit en stikstof. Het beter benutten van bestaande bedrijvenlocaties door meervoudig en intensiever ruimtegebruik is ook een belangrijk aandachtspunt. Hier willen we als Brabant samen met onze partners stappen inzetten.

Indicatoren:

- Ontwikkeling werklocaties. Oppervlakte harde en geprogrammeerde plancapaciteit voor nieuwe werklocaties, ten opzichte van de uitbreiding- en vervangingsvraag in het laagscenario t/m 2040 en in combinatie met de effecten van regionale en/of provinciale beleidskeuzes > streefwaarde 100%.
?De voortgang van de verduurzaming van Grote Oogst terreinen:??

- Ontwikkeling van een monitor om de voortgang van de verduurzaming van de 40 grootste bedrijventerreinen in beeld te brengen, om daarmee de relatieve voortgang op Grote Oogst terreinen t.o.v. niet-Grote Oogst terreinen te kunnen duiden.
- Bij einde looptijd van de samenwerking is minimaal 90% van de verduurzamingsprojecten zoals opgenomen in de lokale plannen van aanpak afgerond of in uitvoering.

Vanuit Beleidskader Gezondheid: Emissie van fijnstof (PM_{2,5}) van bedrijven op bedrijventerreinen in Noord-Brabant, streefwaarde: lager dan referentiewaarde 2015 (1,3 Kton).

Wat gaan we daarvoor doen?

Ondersteunen van campussen en overige strategische werklocaties

Vanwege hun maatschappelijke impact, strategische waarde en financieel rendement blijven we [campussen](#) en andere strategische werklocaties ondersteunen bij hun verdere ontwikkeling. In 2027 zetten we in op de doorontwikkeling van de Automotive Campus in Helmond, de Brainport Industries Campus in Eindhoven, het regionaal bedrijventerrein Brainport Oost en Eindhoven Airport District. Daarbij sluiten we aan bij de reeds ingezette koers en geven de ambities en prioriteiten uit het nieuwe bestuursakkoord mede richting aan onze inzet en de verdere ontwikkeling van deze locaties.

Actualiseren van (regionale) afspraken bedrijventerreinen

Op basis van de prognoses uit 2026 starten we in 2027 het proces om de regionale afspraken over werklocaties te actualiseren en scherper te richten op de kwalitatieve en kwantitatieve opgaven. Samen met de regio's en gemeenten werken we de regionale herstructureringsaanpakken verder uit, inclusief keuzes over prioritaire locaties, inzet van ruimtelijke en financiële instrumenten en de verdeling van verantwoordelijkheden. Parallel hieraan zetten we de in 2026 gestarte voorbereidende werkzaamheden voort voor de mogelijke oprichting van een provinciaal herstructureringsbedrijf in de vorm van een nieuwe verbonden partij, zodat richting kan worden gegeven aan een slagvaardige en doelmatige inzet op de herstructurering van bedrijventerreinen (zie ook [memo gedeputeerde](#)).

Uitvoeren en verdiepen project 'Grote Oogst'

De ambitie van de provincie is om het verduurzamen van bedrijventerreinen te versnellen. In 2027 zetten we de realisatie van de [aanpak Grote Oogst](#) voort, gericht op bedrijventerreinen in Brabant waar de meeste ruimte voor verbetering is op thema's als energie, klimaatadaptatie en circulaire economie. Maar ook met de [Green Deal Werklandschappen van de Toekomst](#) en via de financiële ondersteuning van de subsidieregeling SPUK Bedrijfsmatig Vastgoed, met als doel het versterken van de organisatiegraad op bedrijventerreinen, werkt de provincie aan deze versnelling. Daarnaast biedt de provincie tools en kennis op dit gebied, steunen we onderzoeken naar nieuwe manieren om verduurzaming mogelijk te maken en nemen we verduurzaming mee in de afspraken die we met regio's maken over (nieuwe) werklocaties. Met een kennisprogramma borgen en delen we de opgedane kennis en ervaringen, zodat deze ook breder op Brabantse bedrijventerreinen kunnen worden toegepast (zie ook [website](#)). Mede op basis van de evaluatie van de aanpak maken we in de volgende bestuursperiode een keuze over het vervolg van Grote Oogst.

Beleidsnota's en uitvoeringsagenda's

- [Brabantse Omgevingsvisie](#)
- [Omgevingsverordening](#)
- [Beleidskader Leefomgeving](#)

- [Beleidskader Wonen en Werken](#)
- [Uitvoeringsagenda Wonen en Werken 2024-2027](#)

Inzet verbonden partijen

N.v.t.

Ontwikkelingen en onzekerheden

M.b.t. Powerport regio Moerdijk is de richting van de ontwikkeling nog onzeker. Welke stappen in 2027 worden gezet is ten tijde van het opstellen van de begroting 2027 afhankelijk wanneer verantwoord een nieuw bestuurlijk weegmoment gaat plaatsvinden. Verder worden veel prestaties geleverd in samenwerking met externe partners. Ook wordt steeds meer 'van buiten naar binnen' gewerkt: het initiatief van externe partners wordt gekoppeld aan de maatschappelijk opgaven van de Provincie. Dit biedt kansen, maar creëert in sommige gevallen ook afhankelijkheid als het gaat om het daadwerkelijk realiseren van prestaties.

De Kamerbrief Taskforce Stikstof 26 juni 2026 kan impact gaan hebben op de uitvoeringsagenda BOS2.0, omdat er capaciteit nodig is voor de uitvoer van de landelijke maatregelen. Bij het opstellen van de BOS2.0 zat het project Brainport open (ook opgenomen in de kamerbrief) nog niet in de pijplijn. Deze wordt nu in de uitvoeringsagenda opgenomen.??

Daarnaast was de aanpak vermindering ammoniakemissie veehouderijen in huidige vorm geen onderdeel van deze uitvoeringsagenda. Door de aanpassing van de omgevingsverordening is deze aanpak integraal onderdeel geworden van onze uitvoeringsaanpak.??

Van de aanvullende maatregelen zijn 9 van de 17 onderzocht of in onderzoek. Waarschijnlijk worden niet alle 17 aanvullende maatregelen onderzocht in de looptijd van de UA. Daarbij zijn door voortschrijdend inzicht en nieuwe proces ter beoordeling wel 2 nieuwe aanvullende maatregelen (mogelijk) in onderzoek.??

Het RIVM heeft de Kennisnotitie Vlaanderen gepubliceerd. De kennisnotitie laat zien dat het Vlaamse beleid, ondanks nieuw vergunde projecten, ervoor kan zorgen dat het doelgat richting 2030 kleiner wordt door lagere depositie afkomstig uit het buitenland (België). De extra verwachte reductie alleen is niet voldoende om onder de KDW te komen in onze N2000 gebieden, maar biedt wel perspectief dat de achtergronddepositie uit buitenlandse bronnen kleiner wordt.???

Wat mag het kosten?

2. Ruimte en wonen

Bedragen x € 1.000		Realisatie	Begroting 2026	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
		2025	na wijz.	2027	2028	2029	2030
<u>Lasten</u>							
	Programmalasten	20.053 N	22.140 N	24.787 N	35.583 N	30.008 N	6.626 N
	Toerekening organisatiekosten	14.540 N	16.981 N	17.412 N	16.067 N	16.067 N	16.067 N
Totaal Lasten		34.593 N	39.121 N	42.199 N	51.651 N	46.075 N	22.693 N
<u>Baten</u>							
	Programmabaten	6.825 V	3.795 V	394 V	7.243 V	10.094 V	94 V
	Bijdrage in toerekening org. kosten	0	0	0	0	0	0
Totaal Baten		6.825 V	3.795 V	394 V	7.243 V	10.094 V	94 V
Saldo van baten en lasten		27.768 N	35.325 N	41.805 N	44.407 N	35.980 N	22.599 N
<u>Reservemutaties*</u>							
	Storting in reserves	6.591 N	33.027 N	2.592 N	2.403 N	2.403 N	2.369 N
	Onttrekking aan reserves	3.471 V	8.997 V	3.148 V	2.399 V	2.399 V	2.396 V
Resultaat incl. reservemutaties		30.888 N	59.355 N	41.249 N	44.411 N	35.984 N	22.573 N